

Johan de Jong is gedragseconoom aan de Erasmus School of Economics.

OPINIE
Banken

Een bankrun kent alleen verliezers

Zodra er foto's van lange rijen voor de bank of hamsterende medemensen naar buiten komen, is het vaak al te laat, ziet Johan de Jong.

FOTO: GETTY IMAGES

Vrijdag 3 oktober 2008. Het kabinet kondigt aan dat het de Nederlandse onderdelen van Fortis, waaronder ABN Amro, voor 16,8 miljard euro heeft gekocht om het van de ondergang te redden. Het is een voor Nederland ongekend grote ingreep in de bankensector, maar vriend en vijand zijn het erover eens dat het op dat moment noodzakelijk is. Wel vragen mensen zich af hoeveel geld de Nederlandse belastingbetaler er nog van zal terugzien en of het steunen van noodlijdende banken met overheidsgeld in de toekomst niet voorkomen kan worden.

Nu, bijna vijftien jaar later, is het opnieuw onrustig in de bankenwereld. De Amerikaanse Silicon Valley Bank (SVB) is ten onder gegaan in de snelste bankrun ooit na verliezen door slecht risicomanagement. Ondanks het ongemak dat na de kredietcrisis is ontstaan over verregaande steun aan de bankensector, grijpen overheden en toezichthouders nu toch weer in. Zo wordt het geld van rekeninghouders bij SVB gegarandeerd en komen er extra kredietmogelijkheden voor de andere banken. En dat is maar goed ook.

Anders dan de meeste bedrijven zijn banken namelijk kwetsbaar voor zogenaamde 'runs'. Die kunnen ontstaan in situaties waarin mensen vrezden voor een aanstaand tekort. Een voorbeeld daarvan is de vrees voor een tekort aan toilet papier aan het begin van de coronapandemie. Uit angst voor mogelijk ongemakkelijke situaties in de badkamer kochten mensen veel meer toilet papier dan ze op dat moment nodig hadden. Hoewel er in principe genoeg geproduceerd werd voor iedereen, leidde de 'toilet papier run' toch tot lege schappen. Zo veroorzaakte de verwachting van een tekort het tekort, in plaats van andersom: een *selffulfilling prophecy*.

Bij banken zou zo iets ook kunnen gebeuren, omdat ze een groot deel van de tegoeden van klanten uitlenen en beleggen. Ze houden genoeg geld beschikbaar om rekeninghouders die geld nodig hebben onmiddellijk uit te betalen, maar niet zoveel dat ze alle rekeninghouders in één keer kunnen uitbetalen.

In normale tijden zijn mensen er natuurlijk niet mee bezig dat het toilet papier op kan raken of dat de bank hun geld niet meer kan uitbetalen. De verwachting is: het spaargeld is veilig, evenals het ondergoed. Maar soms gebeurt er iets dat mensen kan laten twijfelen, bijvoorbeeld een gerucht dat er iets aan de hand is met de bank (al dan niet waar), nieuws over een slechte belegging, of een bankrun bij een andere bank. Daarbij gaat het er niet zozeer om of mensen dit gerucht of nieuws geloven, maar vooral over hoe ze denken dat dit nieuws andere rekeninghouders zal

beïnvloeden. Iedereen weet immers dat een bank bij een bankrun in de problemen komt. Dus als alle rekeninghouders verwachten dat alle andere rekeninghouders hun geld zullen opnemen, is dat ook precies wat er zal gebeuren.

Omdat verwachtingen over het gedrag van anderen zo belangrijk zijn, zullen juist signalen over het feit dat er een run gaande is de grootste schade veroorzaken. Zodra er foto's van lange rijen, lege schappen, of hamsterende medemensen naar buiten komen, wordt het erg lastig om het tij nog te keren. Rutte kan immers wel zeggen dat er genoeg toilet papier is om nog tien jaar te poepen, maar dat zal het probleem van de lege schappen niet oplossen. Die worden namelijk veroorzaakt door de run zelf en niet omdat er een fundamenteel tekort is. Er wordt wel gezegd dat banken strategieën gebruiken om te voorkomen dat er snel de impressie van een bankrun ontstaat. Bankkantoren werden vroeger bijvoorbeeld vrij ruim opgezet, zodat er buiten niet te snel rijen zouden vormen. De beste strategie is echter om te voorkomen dat bankruns überhaupt ontstaan, en dat is bij uitstek iets waar een overheid bij kan helpen. Zo is het mogelijk om de tegoeden van rekeninghouders te verzekeren, zoals bijvoorbeeld gebeurt via ons depositogarantiestelsel. Hierdoor hoeven rekeninghouders met een tegoed tot 100.000 euro niet bang te zijn dat ze hun geld verliezen als hun bank in de problemen komt. Daarnaast kan een overheid of centrale bank extra geld lenen aan een bank die in de problemen dreigt te komen, zodat een aanstaande bankrun wordt afgewend. In het uiterste geval kan de overheid een bank ook direct overnemen.

Ingrepen als deze hebben echter ook nadelen. Als banken en hun rekeninghouders immers niet meer zelf hoeven op te draaien voor verliezen, loont het voor hen om in de jacht naar een hoger rendement grotere risico's te nemen. Dit kan op termijn juist leiden tot méér faillissementen van banken. De overheid kan dit probleem (deels) ondervangen door strengere regels voor banken in te stellen. Maar ook dat heeft een prijs. Heel strenge regels kunnen namelijk ook de kredietverlening van banken beperken en daarmee de economische groei. Dat raakt uiteindelijk ook de belastinginkomsten. Afgezien van speculanten die gokken op de ondergang van een bank, kent een bankrun eigenlijk alleen maar verliezers. De sleutel tot het voorkomen van een bankrun is om rekeninghouders te ontzien als een bank in de problemen komt. Dat dat iets kost op het moment dat een bank failliet gaat en dat daar strengere regels bij horen, is iets waar we aan zullen moeten wennen.

Nicole van der Meulen is expert op het gebied van cybersecurity en emerging technologies.

OPINIE
AI

Verstandig, een rem op de ontwikkeling van AI

Kunstmatige intelligentie kan aan menselijke controle ontstijgen en dat is een existentieel gevaar, schrijft Nicole van der Meulen.

De open brief van het Future of Life Institute die woensdag door meer dan 1.100 mensen is ondertekend, inclusief Elon Musk, heeft 'Artificial Intelligence safety governance' eindelijk tot voorpagina nieuws gemaakt. Eindelijk, omdat er in 2015 al een soortgelijke open brief was, toen met meer dan 11.000 ondertekenaars. De focus lag destijds op het verantwoord ontwikkelen van kunstmatige intelligentie. De toon van de brief van woensdag is veel verontrustender, omdat we inmiddels al acht jaar verder zijn en de ontwikkelingen steeds sneller gaan. De boodschap is helder en minder diplomatiek dan voorheen: als we nu niet oppassen, is het straks te laat. Herkenbaar, maar momenteel vooral van klimaatverandering. In 2014 stelde Elon Musk in *The Guardian* ook al dat AI een existentiële dreiging kan gaan vormen. Hij riep destijds ook al om meer toezicht.

Hoewel beleid in algemene zin nagenoeg altijd achter de feiten aanloopt, kunnen wij ons dat in dit geval niet permitteren. Dit is hét moment om het essentiële onderwerp van de dreiging van ongecontroleerde kunstmatige intelligentie en de existentiële risico's die ermee gepaard gaan deel uit te laten maken van het publieke debat. Er liggen fundamentele uitdagingen op de loer als ontwikkelaars zonder moreel en juridisch raamwerk hun gang kunnen gaan. Het gaat daarbij niet om potentieel misbruik van toepassingen door criminelen, waar onder andere Europol deze week over schreef. Dergelijk misbruik vormt ook een gevaar, maar vormt geen existentieel risico. Het is een gevaar waar wij al enigszins mee bekend zijn door de continue aanwezigheid van cybercrime. Toepassingen als ChatGPT zullen daar geen fundamentele veranderingen introduceren maar eerder bestaande dreigingen effectiever maken.

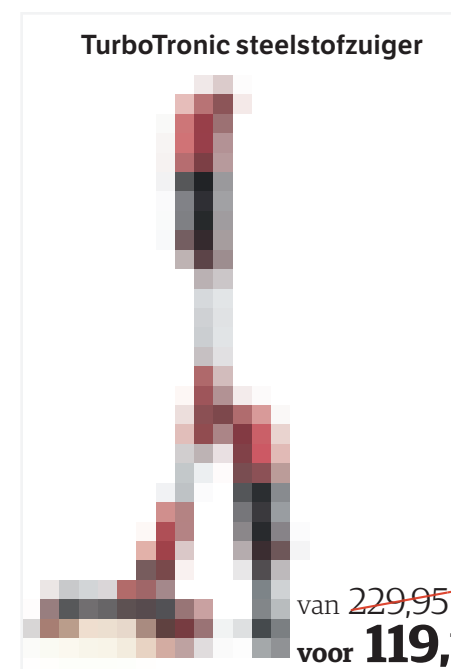
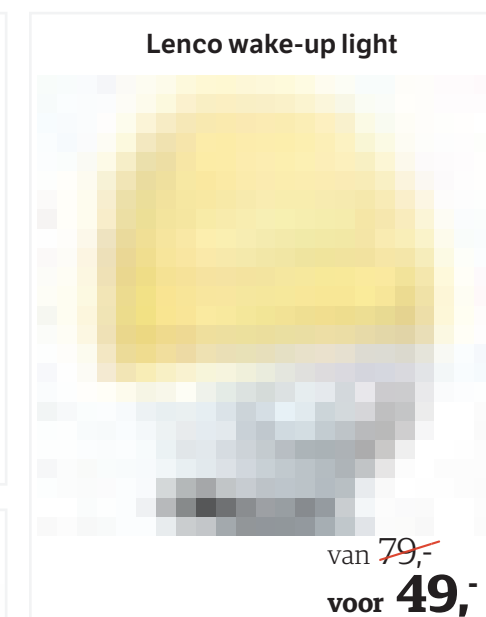
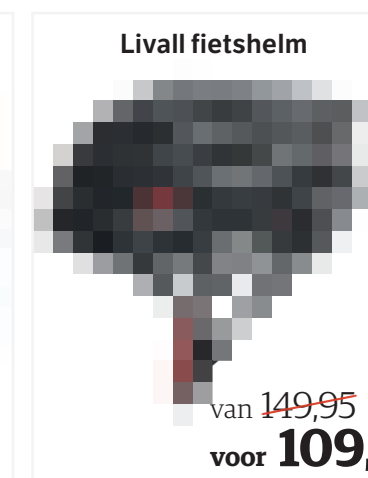
De dreiging van AI voor het voortbestaan van de mensheid verdient meer aandacht. De denktank Existential Risk Observatory probeert daar verandering in te brengen. Jaren geleden deed ik onderzoek naar de 'Singularity': een scenario waarin technologische groei menselijke controle voorbij streeft. Dit hypothetische scenario is tot op heden vooral een aantrekkelijk ingrediënt geweest voor Hollywood, en wordt daardoor door de bevolking eerder gezien als fictie dan mogelijk toekomstig feit. De landen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OEESO) hebben in 2019 de *OEESO AI Principles* aangenomen die hun focus hebben op hoe overheden en andere partijen vorm kunnen geven aan betrouwbare AI waarin de mens centraal staat. Maar *principles* zijn een vorm van *guidance*: een zachte prikkeling om organisaties te stimuleren

het juiste te doen, of beter gezegd te werken vanuit een maatschappelijk belang. Het lijkt mij duidelijk dat bedrijven vooral financieel willen presteren. Dat is geen oordeel, maar een observatie. Zij werken vanuit een commercieel belang en introduceren daardoor regelmatig producten en diensten die ook negatieve gevolgen hebben voor de bevolking, van frisdrank tot sociale media. Bij kunstmatige intelligentie kunnen die gevolgen desastreus zijn: wij kunnen - als mensheid - de controle verliezen, waardoor repareren en reactief reguleren geen opties meer zijn. Tijdelijk de ontwikkelingen stopzetten is dus een goed idee. Een soort rode knop die de trein stopt, om te onderzoeken wat bedrijven eigenlijk aan het vervoeren zijn. Wat als er een bom in zit? Dan kan helaas niemand - zelfs niet Elon Musk - achteraf zeggen: wij hebben u gewaarschuwd. Want dan zijn wij allemaal verleden tijd.

Advertentie

nrc webwinkel weekdeals

Geldig t/m 2 april 2023

Bestel direct op nrcwebwinkel.nl/deals